

lés azonban nem változik. A drámának ebből a szempontból kitüntetett szerepe van. „Minden más műfajnál inkább irányul ugyanis az emberi viszonyok, a kapcsolatrendszer, annak a viselkedésben megnyilvánuló és arra ható ábrázolására, sőt, benne az ábrázolt világ éppen erre az összefüggésrendszerre redukálódik.” (Mész Lászlóné.) A dráma az irodalmat az étlettől köti össze. Mész Lászlóné Hét komédia című kis könyvében (OPI kiadása) már részletesen foglalkozott a drámai művek személyiségformáló hatásával, kitért a drámai közlésmód sajátosságaira, a drámaelemzés néhány szempontjára. Vizsgálódási módszere elsősorban a megjelenített drámai világ, az azt benépesítő alakok, s e világ sajátos törvényeinek feltárására irányul, s az írói világképet, művészi üzenetet tolmácsolja.

Nemrég megjelent könyvének érdekes és elmélyült elemzéseiben is ezt a módszert követi, sajátosan alkalmazva Ibsen, Csehov és Beckett drámáira. Míg előző könyvében csupán a „komédia” műfajisága kapcsolta egybe az egyébként egymástól korban és minőségben is távol álló műveket, most bonyolultabb feladatra vállalkozik: az európai dráma fejlődéstörténetének egy fejezetét elemzi, összefüggéseiben.

G. B. Shaw szerint új korszak vette kezdetét a dráma történetében, amikor Ibsen Nórája kimondja azt a szót: „Beszéljessünk.” Mert ettől kezdve a dráma egyre inkább a mindennapi lét problémáinak realista, naturalista megközelítése, és a hétköznapi életről szól. Ibsen a köztudatban a szimbolista dráma képviselőjeként emlegetik, Csehov neve a naturalista tragikomédia, Becketté pedig az abszurd drámával kapcsolódik össze. Hogy mennyire nem lehet ilyen egysíkúan értelmezni akár Ibsen, akár Csehov műveit – erre keresi a választ Mész Lászlóné. Mindkét író két-két dráma részletes vizsgálatával közelíti meg. Már Ibsen drámái esetében is a szerző „szellemi-művelődéstörténeti” közegéből indul ki, Csehovról pedig a róla szóló sok-sok ellentmondásos kritika tükrében részletes portrét ad. Személyiségének, írói magatartásának, világképének körvonalazása nélkül Csehov drámáit sem érthetjük meg. Levelei, vallomásai sok mindenre fényt derítenek. Művészeszményét pl. így fogalmazza meg egy 1888-ban írott levelében: „Nem vagyok sem liberális, sem konzervatív, nem vagyok evolucionista, nem vagyok szerzetes, nem vagyok közömbös. Szabad művész-író akartam lenni, semmi több, és sajnálom, hogy isten nem adott erőt, hogy azzá legyek. A hazugságot és az erőszakot gyűlölöm minden formájában... Számomra a szentek szentélye – az emberi test, az egészség, az ész, a tehetség, az ihlet, a szerelem és az abszolút szabadság, szabadság az erővel és a hazugsággal szemben...” Ebből az idézetből világosan kirajzolódik számunkra a csehovi drámák értékrendje is. Mész Lászlóné Csehovot állítja könyvének fókuszába, a két kiválasztott dráma (Ványa bácsi, Sirály) elemzé-

sén túl teljes drámaírói munkásságát, annak fejlődését is megpróbálja bemutatni. Izgalmas megközelítési szempontokat emel ki fejezeteimként: pl. „a szerkezet kettőssége”; „párhuzamos sorsok szembesítése”; „a legfőbb érték” (amely egyébként: Csehovnál: a részvét); „a dráma atmoszférája” (amelyt a szöveg és a megtervezett látvány, hanghatások együttese hoz létre); „művészetfelfogások”; „az emberi kapcsolatok reménytelensége” stb. A részvét és irónia kettős nézőpontjával Csehov az elidegenítést gyakorolta Brecht előtt, s a hétköznapi abszurditását ábrázolta az abszurd drámát megelőzően. (A Sirály végső konklúziója: az élet értékvesztett létezése mindenütt.) Így értjük csak meg a könyv végén az „abszurd” Beckett csatlakoztatását, ám a „Godot-ra várva” elemzése az előző széles ívű, újszerű drámaértelmezésekhez képest kissé elcsúszott. Megtudjuk – mi az abszurd és az abszurd dráma jelentése, de Beckettől már alig olvashatunk valamit. A „Godot-ra várva” summája az abszurd dráma feladatáról szól: „Abszurd drámában a néző az emberi állapot tébolyultságával kerül szembe, és láthatja a maga helyzetét, annak minden komorságával és kétségbeesésével... Szorongásait a színpad megfogalmazza, és így meg tud szabadulni azoktól.” (221. l.)

Vitatom ezt a katarzist. S vitatom Beckett aktualitását a mai középiskolai irodalomtanításban. (Valószínűleg innen adódik Mész Lászlóné tartózkodása is Beckett-től: nihilizmus, emberiség perspektíva nélkül, zűrzavar a létben...) E helyett a mai magyar drámák irodalmi tantervébe illesztését várom: Németh László, Illyés Gyula, Sütő András műveit. Mész Lászlóné drámaértelmezései hiatuspótlóak és igényesek. De szeretnénk olvasni végre a Drámaértelmezések sorozatban magyar drámaelemzéseket, amelyekkel még eddig adósnak maradt a Műelemzések Kiskönyvtára.

Műelemzések Kiskönyvtára, Tankönyvkiadó, Budapest, 1984.

DR. MADÁCSY PIROSKA

Balogh Artúrné–Borsi Vincéné–Farkas Istvánné–Gaál Éva–dr. Rédeiné Szécsényi Dóra–Tarnai Ottóné–dr. Tótné Molnár Sára–Tóth Péter–dr. Vörös Imréné:

ÚTMUTATÓ A KISEGÍTŐ ISKOLA 4. OSZTÁLYÁNAK TANKÖNYVEIHEZ

Oktató munkánk során mi, gyakorló pedagógusok tapasztalhatjuk, hogy egyre kevesebb módszertani útmutató lát napvilágot, a pedagógus nagyobb szabadságot kapott. Mégis, hogy a munkáltató tankönyvek használatának sikeresen eligazodjunk, szükséges, hogy tankönyvhasználati útmutatók jelenjenek meg, átvéve a korábbi kézikönyvek szerepét. Ezért örömmel üdvözölhetjük a most megjelent Útmutató a kisegítő iskola 4. osztályának tankönyveihez című kiadványt.

A kötetben együtt kapnak helyet a magyar nyelv és irodalom, a környezetismeret, a matematika, az ének-zene és a technika tantárgy tankönyveihez írott javaslatok, tanári segédletek. Szerencsés megoldás ez, mert a pedagógus együtt tekintheti át a tanítandó tantárgyak feladatait, s a napi felkészülést is megkönnyíti, hogy egyetlen kötetben megtalálja a szükséges segítséget. Az Útmutató minden egyes fejezetében először a tárgy általános feladatait jelöli meg, ezután tananyag-beosztási javaslatokat közöl, majd óraleírásokat, óratervezési javaslatokat, illetve a tananyag feldolgozásához részletes útmutatót ad. Ez útmutatók fő része a tankönyv egyes feladatainak magyarázata, a felmérések pontszámai.

A magyar nyelv és irodalomhoz – a tantárgynak megfelelően – két módszertani segédlet készült. Dr. Vörös Imréné a Képes olvasókönyv használatához ad értékes tanácsokat, a Nyelvi ismeretek című tankönyv alkalmazásának lehetőségeit, módszereit dr. Rédeiné Szécsényi Dóra tárja elénk. Mindketten a témakörök feldolgozásának során, az egyes órák feladatainak megoldásakor a didaktikai eljárások egész sorát alkalmazzák, a tanulói tevékenység több variációját tervezik. Dr. Vörös Imréné óraleírásai nagy segítséget adhatnak a kezdő és a gyakorló tanítóknak egyaránt. A szépirodalmi, verselemző, mesefeldolgozó és ismerettartalmú szövegek elemzésére több óravázlatot is közlések, megjelölve a fogalmazási ismeretekre és írásra szolgáló órák feladatát is. A szépirodalmi szemelvények feldolgozási módjait a Három Matyi című olvasmány szöveg-elmző mintája adja, megvilágítva azt, hogy a nyelvhasználati módok egységben, együtt fejleszthetők és fejleszthetők: írás, olvasás és beszédfejlesztés csak komplex módon történhet. Nagyszerű a témakört lezáró könyvtári óra, ez az ismeretek bővítésének egyik lehetséges eszközeire mutat rá, a lexikonhasználatra, s megismerteti a tanulókat Móra Ferenc életével, munkásságával, s a rendszerezés mellett már az új irodalomelméleti ismeret – a monda – fogalmi előkészítése is megtörténik. A verselemzés klaszszikus példájával jelentkezik a szerző József Attila Altató című versét emelve ki. A mese-feldolgozás menetét a Lúdas Matyi szemlélteti. Az óra kiemelt íráshasználati feladata a szereplők és a jellemző tulajdonságaik kiválasztása. Az ismeretközlő szöveg feldolgozását a Hájóval a Dunán című olvasmány értelmezése szemlélteti. Az órák láncolatában világossá válik, hogy a fogalmazási ismeretekre mindenütt utal: megfigyelteti a leírás jellegzetességeit, a sorrend szerepét, a pontos bemutatást. A fejezetnek érdemévé válik, hogy a szerző nem a tankönyv egyes feladataihoz fűz magyarázatot.

A nyelvi-nyelvtani ismeretekről szóló fejezetben a szerző, dr. Rédeiné Szécsényi Dóra is óraleírásokat közöl. Minden egyes órához több-kevesebb részletességgel meghatározza a feladatot, s inkább az egyes órákhoz kapcsolódó

munkatankönyvi feladatok elvégzéséhez ad módszertani segítséget. Tapasztalatból tudjuk, erre nagy szükség van. A második órát – A szavakról tanultak ismétlése – részletesen közli, hisz év eleje van, így a frontális és önálló munka megtervezése nagyon lényeges. A munkatankönyv feladatait: kérdések szerinti csoportosítást, a szavak ennek alapján történő halmazokba rendezését csak akkor tudja jól elvégezni, ha megelőzi a közös munka. Az 5. feladatban önállóan kéri a metszethalmaz megoldását. Célszerű lenne ezt is közösen végezni, hisz a 3. osztályban matematikából csak kiegészítő anyag a halmazok metszete. Szembetűnő a szótani ismeretekre fordított kevés óra, és a szó szerkezetének tanításakor a helyesírás számára megjelölt óraszámok. Ez a tankönyv felépítéséből adódik, de nem lenne szerencsésőbb a szótani ismeretekkel egy időben tanítani a szótőre, a toldalékokra vonatkozó helyesírási ismereteket? A szerző egységben kezeli a magyar nyelv és irodalom tárgyat, óraleírásai a két tárgy egymáshoz kötődését is mutatják. Dicsérendő, hogy a tankönyvi szövegeken kívül merít máshonnan is: a Mosó Masa mosodájából, a Képes olvasókönyvből és a Tanuljunk magyarul-ból.

Borsi Vincénének a környezetismeret tantárgyhoz készült részletes útmutatója minden egyes lapszámhoz megadja az utasításokat, a nevelő számára a feladatokat.

A matematika fejezetben a szerzők – Balogh Artúrné, Tarnai Ottóné és dr. Tóthné Molnár Sára – a témák feladatainak bemutatását nem teljes részletességgel közlik. Inkább azoknak a feladattípusoknak a kiemelésével igyekeznek segíteni a gyakorló pedagógusoknak, amelyek gondot okozhatnak. Lehetőségeket közölnek a tananyag elvégzéséhez, feladattípusokat adnak, és jelzik a tantervi követelményt is. A törzsanyag bemutatásában a teljességre törekednek, a kiegészítő anyag feldolgozásához kevesebb segítséget adnak. De ezt ki is mondják a szerzők. Az értékelőlapokkal kapcsolatban differenciáltságot javasolnak, ismertetik a minimumot és az optimumot, pontszámokat közölnek.

Farkas Istvánné-Gaál Éva szerzőpáros az ének-zenei tankönyv lapszámjainak megfelelően ad tanácsokat, és dalanyaggal egészíti ki az útmutatót.

Elengedhetetlen egy, a manuális készséget igénybe vevő tárgynál az anyagok ismerete. Ennek szellemében Tóth Péter a technika útmutatóban először ezeket ismerteti: a papírt, a ragasztókat, a textilt, a fát és az alumíniumot. A különböző munkanemeknél óraszám szerint közli a célt, a feladatot, a készíthető munkadarabot. A szerszámok helyes használatát rajzokkal mutatja be. A fejezet hiányossága, hogy óravázlatokat, leírásokat nem közöl, csak a feladatokat jelöli ki. Így nem derül ki, hogyan lehet, kell a gyakorlatban a tankönyvet munkáltató jelleggel használni. Szerencsés lenne a szerelő- (építő-) gyakorlatokhoz a módszer-

tani lépések ismertetése. Nem valószínű, hogy a tanulók geometriai kivétéssel megértenék a nézeti ábrázolást. Írásvetítővel vagy diavetítővel bemutatott szemléltető példa hatásosabb lehet. A fejezet javaslatokat közöl tanulmányi sémákra is.

Az Útmutató – kisebb hiányosságai ellenére is – jól szolgálja feladatát, az órák megtervezésekor kiindulásként szolgál minden kisegítő iskolában tanító pedagógus számára. A magyar nyelv és irodalom tantárgy útmutatója pedig értékes tanácsokat, megszívlelendő javaslatokat ad minden alsó tagozatban tanító pedagógusnak, hisz hasonló munka a második, harmadik és negyedik osztályos anyanyelvi nevelés köréből nem jelent meg.

Tankönyvkiadó, Budapest, 1984.

DR. GALGÓCZI LÁSZLÓNÉ

Barta Gábor–Hegyi Klára–Kertész István:

EMBEREK ÉS SZÁZADOK

Történelmi források a kezdetektől 1711-ig
A szakmunkásképző iskolák 1. osztálya számára

Régmúlt századok szólnak meg a történelmi olvasókönyv lapjain. Az őskor és az ókor történetéből, a magyarok életének legrégebb emlékeiből, a középkori magyar állam és az európai feudalizmus történetéből válogatott források gyűjteményét veszi kézbe az olvasó. Az egykor élt emberek mindennapi élete, szokásai, települési viszonyai, kultúrája, békés hétköznappi és a háborúk borzalmait elevevencnek meg a kötet lapjain a kortársak tollából, építők műveiből és történészek munkáiból válogatott írások nyoman.

A szakmunkásképző iskolák számára annyira hiányt pótló forrásgyűjtemény három részre tagolható:

Az ősközösségi társadalomról, az első osztálytársadalmak koráról, a görög és római rabszolgatartó társadalmak életéről, valamint a feudális társadalom koráról szóló forrásszemelvényeket Kertész István állította össze;

A magyarok eredetéről, a honfoglalásról, az államalapítás koráról és a magyar feudalizmus évszázadairól szóló forrásokat 1526-ig Barta Gábor válogatta;

A feudalizmus felbomlása, a tőkés gazdálkodás kialakulása korának és a magyar történelem 1526–1711 közötti korszakának forrásszemelvényeit Hegyi Klára rendszerezte.

Jól tudjuk, hogy az ősközösség történetéből igen kevés forrás áll rendelkezésünkre. Ezek közül válogatta a forrásszemelvények közreadója a leglényegesebbeket, a 14–18 éves tanulók számára érdeklődésre számotartó érdekes részleteket. Munkájában támaszkodott a régészeti kutatások eredményeire, igyekezett életközelphez hozni az elvont tényeket.

Az első osztálytársadalmakról szóló rész a szemelvények gyűjteményében talán a legjobban olvasható, élvezhető irodalom. A jól sikerült válogatás mellett a képanyag is szemléletesen szolgálja a könnyebb és jobb megértést, az irodalmi élvezetet.

A görög és római történelemből válogatott szemelvények főbb erénye az igényesség. A korszak legmarkánsabb, legjellemzőbb részleteinek, ún. kulisszatitkainak közreadása – történelmi és irodalmi telitalálat! Szolgálja mind az érdeklődés felkeltését, mind a tudományosabb szemlélet kialakítását.

Jól illeszkedik a gyűjteménybe a „Pillantás a középkor évszázadaiba” – című válogatás. Valóságos fogalommagyarázatot ad laikusnak, szakértőnek egyaránt.

A forrásszemelvények legnagyobb részét – szerencsésen – a magyar történelemből vett képek, rajzok, idézetek, részletek teszik ki. Mind a kronológiai elrendezés, mind a lényeges részek kiemelése, mind a képek és táblázatok alkalmazása igen jó, módszeres. A közölt szemelvények nemcsak oktatnak, NEVELNEK is!! Bepillantást engednek a magyarság évszázados küzdelmeibe, példát mutatnak a hősiesség, a hazaszeretet terén.

Külön kell szólni a művelődéstörténeti szemelvényekről. Mind időrendi elhelyezésük, mind nagyszerűen válogatott tartalmuk alkalmas arra, hogy az olvasó ne tankönyvként forogassa, hanem izgalmas olvasmányként élvezze valamennyit.

A történeti szemelvényeket a magyar királyokról szóló időrendi táblázat zárja. Évszámait olvasva nosztalgiával gondolok középiskolás koromra azzal a megállapítással: talán nem is volt olyan hiábavaló!! Ma sem az!!

A forrásszemelvények kép- és illusztrációanyaga jól illeszkedik a közölt részekhez, a jobb és könnyebb megértést segíti elő.

Tankönyvkiadó, Budapest, 1984.

DR. BERKES MIKLÓS

Dr. Füle Sándor:

A SZÜLŐK ÉS AZ ISKOLA

Az utóbbi időben a társadalmi feladatok megoldásában egyre nagyobb hangsúlyt kap a család, a családdal való együttműködés. Így történt ez a fiatal nemzedék formálásában, a nevelésben is. Tekintettel arra, hogy a gyermekek, a fiatalok gondozását, védelmét, nevelését ma is döntő mértékben a családok látják el, a társadalom szempontjából a családok magatartása nem „magánügy”, és a családi nevelés segítése napjaink egyik fontos pedagógiai feladata. Ugyanakkor egy korszerű közoktatás-nevelési rendszer megkívánja, hogy az iskola és a család, a pedagógusok és a szülők rendszeresen és harmonikusan dolgozzanak